

شناسایی و اولویت‌بندی عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر قانون‌گریزی موتورسیکلت‌سواران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۴/۱۷

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۱/۲۵

سید سعید کشفی^۱، زهرا زارعی محمودآبادی^۲

از صفحه ۴۵ تا ۶۶

چکیده

زمینه و هدف: با توجه به بالا بودن آمارهای تلفات ناشی از سوانح ترافیکی (۵۱٪ در صحنه و ۴۹٪ انتقال به بیمارستان) و آمارهای تخلفات جرائم راهنمایی و رانندگی، هدف از این پژوهش شناسایی و اولویت‌بندی عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر قانون‌گریزی راکبین موتورسیکلت شهر تهران است.

روش‌شناسی: این پژوهش از نظر هدف، کاربردی است و از نظر شیوه‌های گردآوری داده‌ها، توصیفی از نوع پیمایشی می‌باشد. واحد تحلیل یا نمونه ۹۰ نفر از متخلفان به قانون می‌باشند که در محدوده جغرافیایی شهر تهران مرتکب آن شده‌اند و از این رهگذر جریمه‌هایی متوجه آنان شده است.

یافته‌ها: براساس یافته‌های تحقیق از بین عوامل مورد بررسی؛ آسفتگی در رتبه اول؛ تبعیض دوم؛ رفاه اجتماعی سوم؛ فردگرایی چهارم؛ تربیت دوران کودکی پنجم؛ عدم آگاهی به قانون ششم؛ وضعیت خانوادگی هفتم؛ خشونت رفتاری هشتم؛ آگاهی به تأثیر قانون نهم و آگاهی به تأثیر رسانه‌ها در رتبه دهم قرار می‌گیرند.

نتیجه‌گیری: بر اساس نتایج حاصله با اعمال یک برنامه‌ریزی صحیح بر پایه دیدگاهی که منتج از مشکلات و معضلات موجود است و نیز با در نظر گرفتن شرایط آتی می‌توان شاهد ارتقای کیفی و کمی موتورسیکلت‌ها و کاهش معضلات آن بود؛ ضمن آنکه مناسب‌سازی وضعیت جابه‌جایی موتورسیکلت‌ها، کاهش هزینه‌های زیادی را در ابعاد مختلف که سهم عمده آن متأثر از بهبود حجم تردد در شبکه معابر است را به همراه خواهد داشت.

واژه‌های کلیدی: عوامل جامعه‌شناختی، قانون، قانون‌گریزی، موتورسیکلت.

۱- استادیار مدیریت آموزشی، دانشگاه علوم انتظامی امین (نویسنده مسئول)، رایانامه: s_s_kashfi@hotmail.com

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، رایانامه: zahra44800@chmail.ir

بی‌توجهی به مقررات راهنمایی و رانندگی و قانون‌گریزی همواره یکی از علل بروز مشکلات، معضلات، و حوادث ترافیکی در همه جوامع است که بسته به بافت فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و جغرافیایی جوامع، میزان و نوع آن متفاوت خواهد بود. گرچه در بروز تخلفات عوامل محیطی نیز دخیل است. اما عوامل انسانی علاوه بر اینکه به‌عنوان اصلی‌ترین عامل بروز تخلفات است می‌تواند عامل مؤثر در جهت تعدیل و رفع سایر نواقص و کمبودها باشد (ملتفت و بیات، ۱۳۸۴: ۲۵).

قانون‌گریزی به‌عنوان یک پدیده اجتماعی قابل‌بررسی در ابعاد مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی است. وجود چنین زمینه‌های وسیع، یافتن و تبیین قانون‌گریزی را نیز متفاوت و بعضاً دشوار کرده است. قانون‌گریزی مختص قشر خاصی نیست و دامنه آن می‌تواند تمام گروه‌های اجتماعی از تحصیل‌کرده و بی‌سواد، مسئولان نهادهای رسمی و غیررسمی، مرفهین و فقرا، و ... را دربر بگیرد. امروزه تخلف و قانون‌گریزی در تمامی جوامع با فرهنگ‌های مختلف و متفاوت و با عقیده‌های گوناگون نمود داشته و در تمامی ارکان جامعه ریشه با شاخه‌های متفاوت دوانیده است. برای مدیران یک جامعه بدیهی است که جرم و قانون‌گریزی در جامعه چه فرآیندها و عواقب منفی در پی خواهد داشت که می‌طلبد برای رفع آن تمهیدات کارشناسی صورت گرفته و با استفاده از نظرات اهل فن و متخصصان مرتبط رفع معضل شود. عامل انسانی به‌عنوان یکی از ارکان تشکیل‌دهنده ترافیک، همواره اصلی‌ترین، مؤثرترین، مهم‌ترین، تعیین‌کننده‌ترین عامل مهم عبور و مرور بوده است. آمار و ارقام نگران‌کننده حوادث که اغلب ناشی از قانون‌گریزی‌های انسانی و تخلفات رانندگی در ایران است مؤید نابهنجاری رفتاری وسیع در این بخش بوده که سالانه علاوه بر هدر دادن ۸ درصد از درآمد ناخالص ملی، زیان‌های جبران‌ناپذیری در بخش آسیب‌های اجتماعی بر پیکره این جامعه وارد کرده که اهمیت بسی بالاتر از ضرر و زیان‌های مادی است (عزیزی، ۱۳۸۸: ۱۲).

علیرغم این‌که جمعیت کشور ما کمتر از یک درصد کل جمعیت جهان است ولی درصد تلفات جاده‌ای کشور حدود ۲ درصد تلفات جهانی و یک و نیم برابر متوسط

جهانی است. طبق برآوردهای سازمان ملل متحد، تا سال ۲۰۲۰ آمار تلفات جاده‌ای کشورهای در حال توسعه بین ۶۸٪ تا ۸۰٪ افزایش می‌یابد. در صورت عدم برنامه‌ریزی شفاف بر مبنای «روش‌های علمی تجربی» تلفات جاده‌ای ایران در سال ۱۳۹۹ بر این اساس حدود چهل هزار نفر و مجروحین حدود ۵۲۰/۰۰۰ نفر خواهد بود (گزارش سازمان بهداشت جهانی، ۲۰۱۳).

تخلف از مقررات راهنمایی و رانندگی یکی از مسائل مهم در تمام دنیا به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه است. ایران با داشتن نسبت فراوانی ۱/۳۴ نفر مرگ‌ومیر به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر جمعیت در گروه کشورهای دارای جاده‌های خطرناک (وضعیت قرمز) قرار دارد. طبق آمار این سازمان راکبان موتورسیکلت سهم ۲۳ درصدی از مرگ‌ومیرهای ناشی از سوانح رانندگی در ایران را دارند. این در حالی است که آمار کشته‌شدگان سوانح با موتورسیکلت در اروپا ۱۲ درصد است.

حسب گزارش همین سازمان در نتیجه تخلفات رانندگی، سالانه ۱/۲۴۰ میلیون نفر جان خود را از دست می‌دهند، بین ۲۰ تا ۵۰ میلیون نفر مصدوم و بیش از ۵۴۰ میلیارد دلار خسارت مالی به بار می‌آید و پیش‌بینی می‌شود این میزان در ۲۰ سال آینده به دو برابر افزایش یابد (سازمان بهداشت جهانی، ۲۰۱۳).

ایران طی مهر و موم‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۳ بیش از ۲۲۱ هزار نفر در تصادفات جان خود را از دست داده‌اند که از این تعداد بیش از ۴۷ هزار نفر مربوط به کشته‌های موتورسواران هست و سالانه بالغ بر ۱۸ میلیارد دلار به کشور زیان وارد شده است. در سال ۱۳۹۴ پلیس در ایران برای بیش از ۱۹ میلیون خودرو و ۱۱ میلیون موتورسیکلت، ۵۷ میلیون قبض جریمه صادر کرده است. در شهر تهران پلیس برای خودروها و موتورسیکلت‌ها در مجموع حدود ۳۰ میلیون قبض جریمه برای تخلفات آشکار رانندگی ثبت و صادر کرده است که ۲۷ میلیون قبض جریمه متعلق به خودروها و ۳ میلیون قبض متعلق به موتورسیکلت‌سواران هست. طبق آمار پلیس راهور تهران بزرگ در سال ۱۳۹۴ از مجموع ۲۵۸ فقره تصادف فوتی ۶۷ فقره و از مجموع ۱۹۸۷۶ تصادف جرحی ۱۰۱۵۰ فقره مربوط به موتورسواران هست (مرفوک پلیس راهور تهران بزرگ، ۱۳۹۵).

فراوانی تخلفات رانندگی توسط راکبین موتورسیکلت که قانون‌گریزی نرم محسوب می‌شود در معابر درون‌شهری و حتی برون‌شهری به حدی است که این شائبه را برای راکبین به وجود آورده که تصور کنند قوانین راهنمایی و رانندگی تنها مربوط به وسایل نقلیه خودرو بوده و موتورسیکلت از شمول آن خارج است. این پژوهش با توجه به این‌گونه قانون‌گریزی‌ها در جامعه، به این موضوع پرداخته است.

بنابراین این پژوهش به دنبال پاسخ به این سؤال اصلی است که شناسایی و اولویت‌بندی عوامل جامعه‌شناختی به چه میزان بر قانون‌گریزی موتورسیکلت‌سواران از قوانین و مقررات راهنمایی و رانندگی مؤثر است؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

قانون

منظور از قانون در این تحقیق کلیه قوانین راهنمایی و رانندگی است که در مورد راهنمایی و رانندگی به تصویب رسیده و مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: قانون رسیدگی به تخلفات راهنمایی و رانندگی، آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی (قانون مجازات اسلامی، ۱۳۹۲).

قانون‌گریزی

منظور از قانون‌گریزی در قوانین راهنمایی و رانندگی همان قانون‌گریزی نرم هست که عبارت‌اند از: هر نوع رفتاری که قوانین رسمی جامعه را نادیده گرفته و داری ویژگی غیر خشونت‌آمیز، گاهگاهی و عمدتاً بدون مجازات یا مجازات ضعیف باشد. در نتیجه این نوع قانون‌گریزی جامعه آسیب می‌بیند. در جامعه این نوع قانون‌گریزی عمدتاً به‌عنوان جرم در نظر گرفته نمی‌شود و کمتر عکس‌العمل منفی در برابر این نوع قانون‌گریزی دیده می‌شود. این نوع قانون‌گریزی به دلیل فراوانی و سهولت در انجام بیشتر به‌صورت عرف در جامعه درآمده است. به‌طور کلی می‌توان گفت قانون‌گریزی در امور ترافیک تمام تخلفاتی است که از سوی کاربران ممکن است انجام شود (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۱: ۱۲).

تخلف

تخلف رانندگی (اعمال و رفتار نابهنجار ترافیکی) یعنی رفتاری که آگاهانه یا ناآگاهانه، به اختیار و یا به اجبار، از سوی رانندگان، سرنشینان، عابران پیاده، کارگران، مأموران راه‌سازی و راهداری و یا هر فرد دیگری که در ترافیک شرکت دارد، سر بزند و خلاف قوانین و مقررات مصوب در استفاده از تسهیلات حمل‌ونقل و ترافیک باشد گفته می‌شود. پس تخلف یعنی شکسته شدن قوانین و مقررات راهنمایی و رانندگی (عبدالرحمانی، ۴۰:۱۳۸۸).

معنا و مفهوم قانون‌گریزی^۱

در جامعه‌شناسی مفاهیم مختلفی چون انحراف، جرم، بزهکاری و کجروی برای کسانی که قواعد اجتماعی را نادیده می‌گیرند، به کار گرفته می‌شود. نظم در هر جامعه‌ای مبتنی بر مجموعه‌ای از هنجارها و قواعد اجتماعی است. برخی از این هنجارها عرفی و غیررسمی و برخی دیگر رسمی است و ضمانت اجرایی دارد.

قانون‌گریزی: رفتاری است که از مخالفت با قوانین رسمی جامعه نتیجه می‌شود (کاتوزیان، ۱۳۹۰: ۴۷-۵۶).

قانون‌گریز: کسی است که با رفتار خود به صورت آگاهانه و از روی عمد، قوانین رسمی جامعه را نادیده می‌گیرد (کشفی و چهارم‌حالی، ۱۳۹۴: ۳۰).

نظریه آسیب‌شناسی اجتماعی

رویکرد آسیب‌شناسی اجتماعی به‌طور اساسی ریشه در تمثیل ارگانیک دارد برای مؤلفانی که تمثیل ارگانیک را به کار بسته‌اند اشخاص یا نهادها و یا پدیده‌هایی که در فعالیت‌های معمول ارگانیزم اجتماعی ایجاد اختلال کنند مسأله اجتماعی تلقی می‌شوند. هماهنگ با تمثیل ارگانیک به این گونه اختلال‌ها به‌عنوان نوعی از بیماری یا آسیب هم نگاه می‌شود از آنجا که جامعه در برگیرنده افرادی است که از طریق روابط متقابل اجتماعی که به یکدیگر پیوند خورده‌اند، آسیب‌شناسی اجتماعی به ناسازگاری‌های همین روابط متقابل اجتماعی که به یکدیگر پیوند خورده آن، اشاره دارد.

این عبارت مبتنی است بر تمثیل ناسازگاری‌های کارکردی در اندام‌های بدن. همان‌گونه که بدن انسان هنگامی که نظام‌ها، ارگان‌ها و سلول‌های ما کارکرد به‌هنجاری ندارند، بیمار می‌شود، جامعه نیز هنگامی که بخش‌هایی از آن (یعنی عناصر ساختاری و فرهنگی) برای مدت‌زمان طولانی به درستی عمل نمی‌کنند بیمار می‌شود (رابینگتن و واینبرگ، ۱۳۸۲: ۵۸).

نظریه کنترل اجتماعی

اساس این نظریه بر این محور است که انسان موجود است دارای امیال نامتناهی و از این منظر به دیدگاه دورکیم و هابز نزدیک است. موضوع مورد نظر این تئوری این است که چه عواملی باعث محدود شدن رفتار ما گردد یا به عبارت دیگر به جای اینکه بپرسیم چرا کجروی واقع شده است، باید سؤال کنیم که چرا همه مردم هنجارشکی نمی‌کنند. هیرشی عمل کجروی را ناشی از فقدان کنترل اجتماعی می‌داند. وی استدلال می‌کند آنانی که پیوند قوی با جامعه دارند، از شکستن قواعد و معیارهای آن خودداری می‌کنند و آنهایی که با هنجارهای جامعه پیوند ضعیفی دارند و یا هیچ پیوندی را با آن‌ها ندارند برای کجروی مستعدتر و آزادتر هستند. هیرشی عناصری از قبیل: دلبستگی فرد به افراد خانواده و نهادهای اجتماعی، تعهد نسبت به جامعه، مشارکت در نقش‌ها و فعالیت‌های اجتماعی و باور و وفاداری فرد به ارزش‌ها و هنجارهای اخلاقی و اجتماعی را پیونددهنده افراد به یکدیگر و جامعه می‌داند (ممتاز، ۱۳۸۱: ۸۸).

نظریه انگ‌زنی

نظریه انگ‌زنی ریشه در کنش متقابل نمادین داشت که توسط مید شکل گرفت و توسط شوترز توسعه یافته بود. به موازات بهره‌گیری از کنش متقابل نمادین در مطالعه فرایندهای اجتماعی مربوط به کجروی، شکاف بین دیدگاه‌های ساختاری و فرآیندی در جامعه‌شناسی وسیع‌تر گردید. روابط قدرت یکی از شرایط مؤثر بر فرآیند انگ‌زنی است. پیامدهای عمده انگ‌زنی پیروزمندانه، گسترش کجروی (کجروی ثانویه) و انتظار استمرار تخلفات است. راه‌حل‌های پیشنهادی رویکرد انگ‌زنی عبارت‌اند از: تحول در تعریف‌ها و از بین بردن فوایدی که افراد و گروه‌ها از انگ‌زنی به دست می‌آورند (ممتاز، ۱۳۸۱: ۸۸). نظریه انگ‌زنی جامعه را دارای طبیعتی کثرت‌گرا فرض می‌کند یعنی

جامعه‌ای که در آن گروه‌ها و طبقات مختلف، ارزش‌ها و هنجارهای خاص خود را دارند و به تعبیری تکثر ارزش‌ها حاکم است.

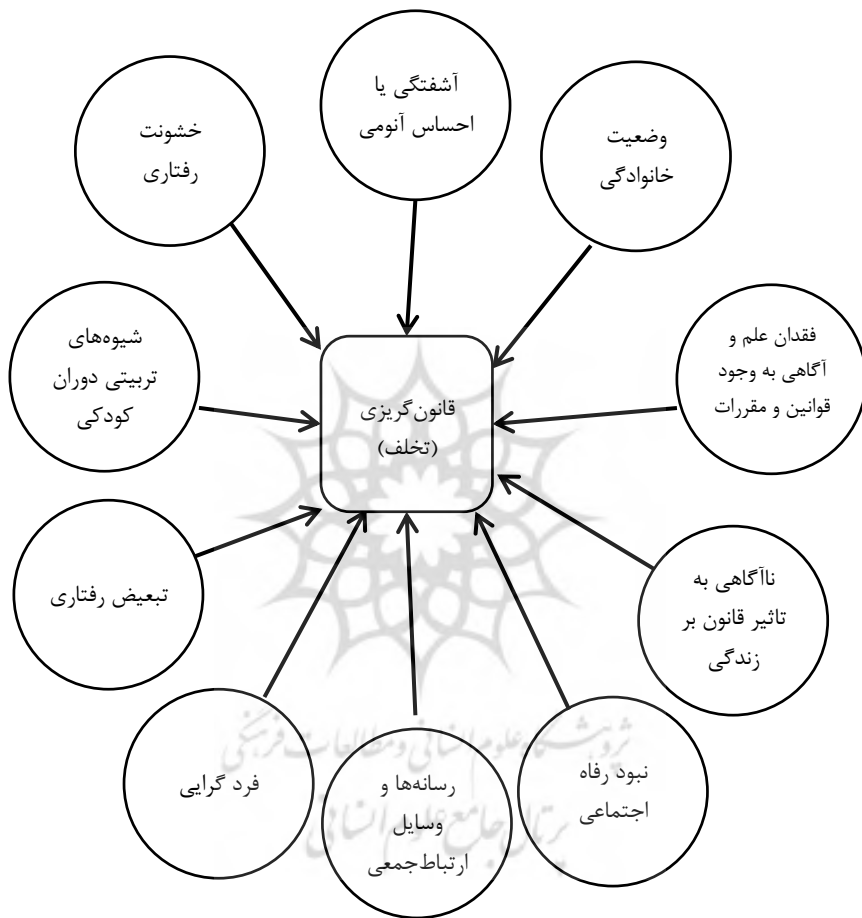
محمدی نیکو و علیمحمدی (۱۳۹۲) پژوهشی را با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر قانون‌گریزی در بین شهروندان شهر گرگان» انجام دادند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که بین ارتباط با دوستان و همسالان و گرایش به قانون‌گریزی ارتباط وجود دارد. همچنین نتایج این پژوهش نشان داد که بین میزان رضایت مردم از عملکرد نیروی انتظامی و گرایش به قانون‌گریزی، رابطه منفی و معکوسی وجود دارد. محسنی (۱۳۹۱)، در پژوهشی با عنوان «تحلیل جامعه‌شناختی قانون‌گریزی و راهکارهایی برای قانون‌گرایی و نظم عمومی» با این هدف به این نتیجه رسیده است که بین ویژگی‌های شخصیتی افراد، آموزش و آگاهی افراد از قوانین، ضعف و خلأ قوانین، بی‌هنجاری، مشکلات قانون‌گریزی و اجباری بودن قوانین با قانون‌گریزی رابطه معناداری وجود دارد. دانائی فرد و همکاران (۱۳۸۹)، در پژوهشی با عنوان «قانون‌گریزی در ایران: تبیین نقش عوامل سیاسی، اقتصادی، قانونی، مدیریتی، اجتماعی، فرهنگی» با این هدف به این نتیجه رسیدند که برای تبیین دلایل قانون‌گریزی مانند هر پدیده اجتماعی دیگر باید از زوایای مختلف به آن نگاه کرد و بر اساس یافته‌های تحقیق به این نتیجه رسیدند که به‌طورکلی عوامل سیاسی، اقتصادی، قانونی، مدیریتی، اجتماعی و فرهنگی در قانون‌گریزی افراد جامع تأثیر گذارند. علی بابائی و فیروز جانیان (۱۳۸۸)، در پژوهشی با عنوان «تحلیل جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر قانون‌گریزی» با این هدف به این نتیجه رسیدند که: هرگاه عده‌ای هنجارهای رسمی یک جامعه را نادیده بگیرند ما با وضعیت قانون‌گریزی روبه‌رو هستیم. آن‌ها در این تحقیق با تأکید بر رویکردی تلفیقی و چند عاملی، عوامل مؤثر بر قانون‌گریزی را به عوامل زمینه‌ای، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی تقسیم می‌کنند. واحدی و همکاران (۱۳۸۸)، در پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر قانون‌گریزی شهروندان» به این نتیجه رسیدند که عوامل متنوع و متعددی در فرایند قانون‌گریزی افراد نقش دارند. آن‌ها در مجموع به این نتایج رسیدند که قانون‌گرایی با عمومیت قانون، ترس از مجازات، مذهب فرد و اطاعت از قوانین از روی شناخت و آگاهی رابطه معناداری دارد. رضایی (۱۳۸۴) در زمینه میزان و نوع عوامل مؤثر بر قانون‌گریزی به تحقیق پرداخته است. یافته‌های به دست آمده از تحقیق وی

نشانگر آن است که احساس آنومی، میزان رواج زور در جامعه، خاص‌گرایی، تصور از میزان اعمال نظارت و اعتماد به نظام سیاسی، بیشترین تأثیر را نسبت به سایر متغیرها بر قانون‌گریزی ابزاری داشته است. متغیرهای ذکر شده در مجموع ۲۹ درصد واریانس قانون‌گریزی ابزاری را تبیین می‌کنند. احساس آنومی، میزان رواج زور در جامعه، خاص‌گرایی، اعتماد به نظام سیاسی، تحصیلات، سن و ارزیابی از قطعیت نظام تنبیهی حدود ۵۰ درصد واریانس متغیر قانون‌گریزی اعتراضی را تبیین می‌کنند. قانون‌گریزی اخلاقی بیش از همه تابع خاص‌گرایی، اعتماد به نظام سیاسی و سن است. متغیرهای مذکور در مجموع ۱۵ درصد واریانس قانون‌گریزی اخلاقی را تبیین می‌کند. شاخص کلی قانون‌گریزی که از سه شاخص قانون‌گریزی اخلاقی، اعتراضی و ابزاری ساخته شده بیشترین رابطه را با احساس آنومی در جامعه داشته است. یافته‌های دیگر این پژوهش نشان داد که متغیرهای تصور از میزان اعمال نظارت، ارزیابی از قطعیت نظام تنبیهی، اعتماد به نظام سیاسی و خاص‌گرایی بیشترین تأثیر را بر شاخص کلی قانون‌گریزی دارند. عزیزی و پرتوی (۱۳۹۴)، در پژوهشی با عنوان «تحلیل جامعه‌شناختی عوامل مرتبط با میزان قانون‌گریزی شهروندان» به بررسی قانون‌گریزی شهروندان ۱۵ الی ۶۴ ساله شهر مریوان و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن پرداخته است. نتایج حاصل از تحقیق گویای آن بود که میزان قانون‌گریزی افراد از حد متوسط بالاتر بوده است. همچنین نتایج حاکی از آن است متغیرهای پایگاه اقتصادی-اجتماعی، پایبندی اعضای خانواده به قانون با میزان قانون‌گریزی پاسخ‌گویان ارتباط داشته است. همچنین میزان قانون‌گریزی مردان از زنان و افراد مشاغل آزاد از مشاغل دولتی بیشتر بوده است.

هابرت و همکاران (۲۰۰۶) پژوهشی با عنوان «قانون‌گرایی و قانون‌شکنی: قانون‌شکنی توسط دولت در هلند و آمریکا» انجام دادند. این تحقیق به روش مصاحبه‌ای و اسنادی به وسیله سه ناظر بین‌المللی و عاملان خصوصی و دولتی نظارت شده است. محققان به این نتیجه رسیدند که در همه بخش‌های بدنه دولتی، قاعده‌شکنی صورت می‌گیرد و این‌که البته قانون‌شکنی مختص به بخش سیاسی نیست. فریر (۲۰۰۹) پژوهشی با عنوان «قانون‌شکنی زمانی که دیگران انجام می‌دهند» انجام داده است. این تحقیق به روش پیمایشی انجام شده است. محقق در این تحقیق به دنبال تأثیر اهمیت

مجاورت بر روی جرم بوده است. نتایج تحقیق نشان داده است که مجاورت با افراد بزهکار بر قانون‌شکنی آنها تأثیر معنی‌داری داشته است. آنها همچنین نشان دادند که تأثیر مجاورت ممکن است با سودمندی فناوری اجرایی ارتباط داشته باشد و این‌که البته منافع افراد در شکستن قانون با یکدیگر نامتجانس است.

شکل ۱- مدل مفهومی تحقیق

روش پژوهش

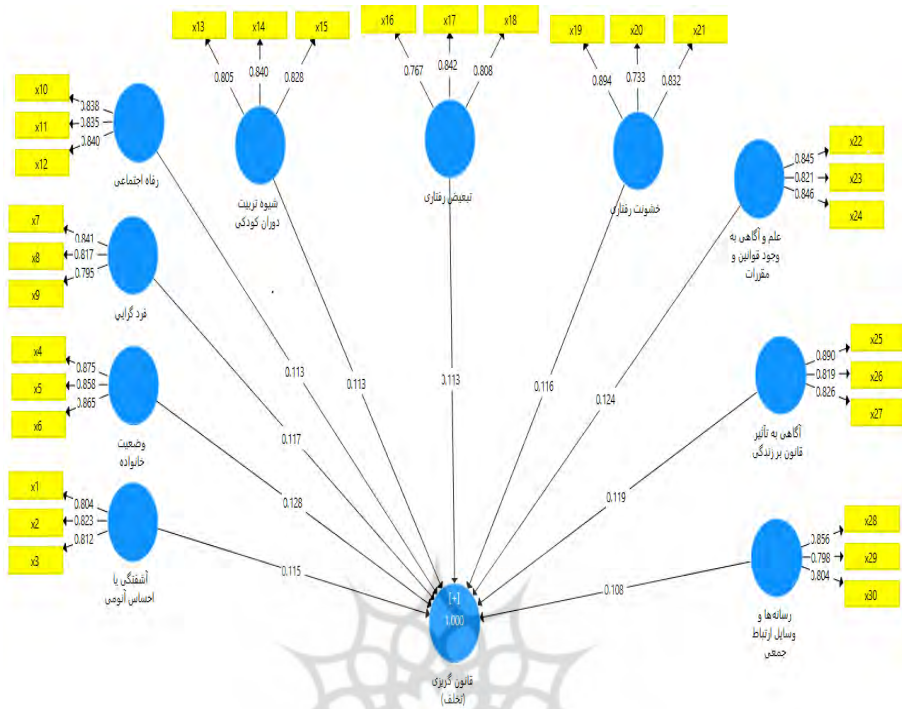
پژوهش حاضر یک مطالعه توصیفی-تحلیلی است که به منظور شناسایی و اولویت‌بندی عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر قانون‌گریزی موتورسیکلت‌سواران شهر تهران صورت گرفته است. همچنین این پژوهش از نظر هدف کاربردی و به لحاظ روش اجرا پیمایشی است. جامعه آماری این پژوهش شامل موتورسیکلت‌سوارانی هستند که در یکی از روزهای هفته جهت ترخیص وسیله نقلیه خود به ستاد ترخیص خودرو مراجعه نموده‌اند که تعداد آنها ۳۷۹ نفر می‌باشد. در نهایت نمونه‌ها بر اساس فرمول کوکران به ۹۰ نفر رسید. در این پژوهش برای انتخاب نمونه از جامعه مشخص‌شده راکبین موتورسیکلت از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده استفاده شده است.

یافته‌ها

بر اساس یافته‌های تحقیق، آشفستگی در رتبه اول، تبعیض دوم، رفاه اجتماعی سوم، فردگرایی چهارم، تربیت دوران کودکی پنجم، عدم آگاهی به قانون ششم، وضعیت خانوادگی هفتم، خشونت رفتاری هشتم، آگاهی به تأثیر قانون نهم و آگاهی به تأثیر رسانه‌ها در رتبه دهم قرار می‌گیرند.

ضرایب بارهای عاملی

بار عاملی از طریق محاسبه مقدار همبستگی شاخص‌های یک سازه با آن سازه محاسبه می‌شود که اگر این مقدار برابر و یا بیشتر از مقدار $0/4$ شود، مؤید این مطلب است که واریانس بین سازه و شاخص‌های آن از واریانس خطای اندازه‌گیری آن سازه بیشتر بوده و پایایی در مورد آن سازه قابل قبول است. این ضرایب در Smart Pls از طریق اجرای دستور Pls Algorithm محاسبه می‌شوند که مقدار آن در شکل زیر نمایش داده شده است.

شکل ۲- ضرایب بار عاملی

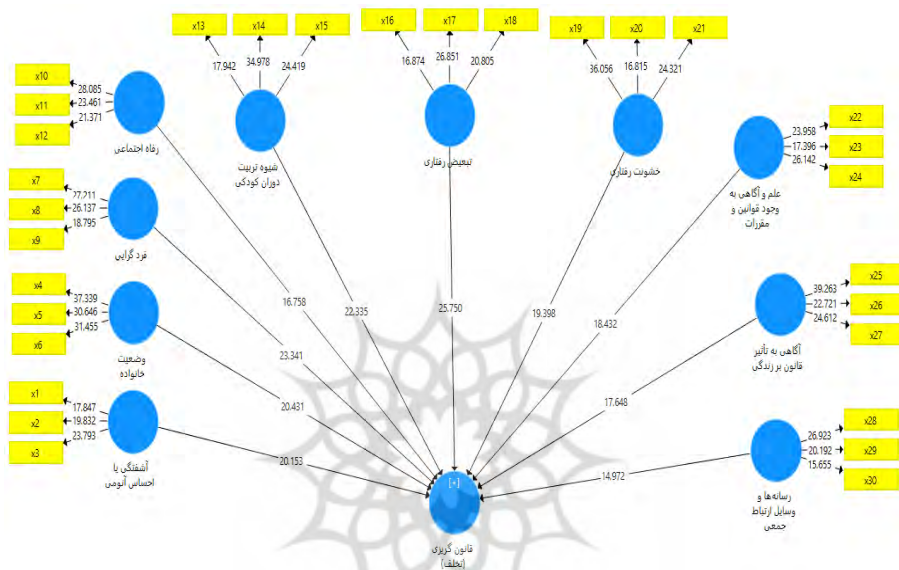
در شکل فوق تمامی ضرایب بارهای عاملی شاخص‌ها از $0/4$ بیشتر است که نشان از مناسب بودن این معیار دارد. در صورتی که پس از اجرای مدل، با بارهای عاملی کم‌تر از $0/4$ برخورد کنیم، مجبور به حذف آن فرضیه هستیم تا بررسی سایر معیارها تحت تأثیر آن قرار نگیرد.

آزمون فرضیات

پس از بررسی برازش مدل‌های اندازه‌گیری، مدل ساختاری و مدل کلی می‌توان به بررسی و آزمون فرضیه‌ها پژوهش پرداخته و به یافته‌های تحقیق می‌رسیم. این بررسی در معادلات ساختاری در روش PLS شامل دو قسمت به شرح ذیل است:

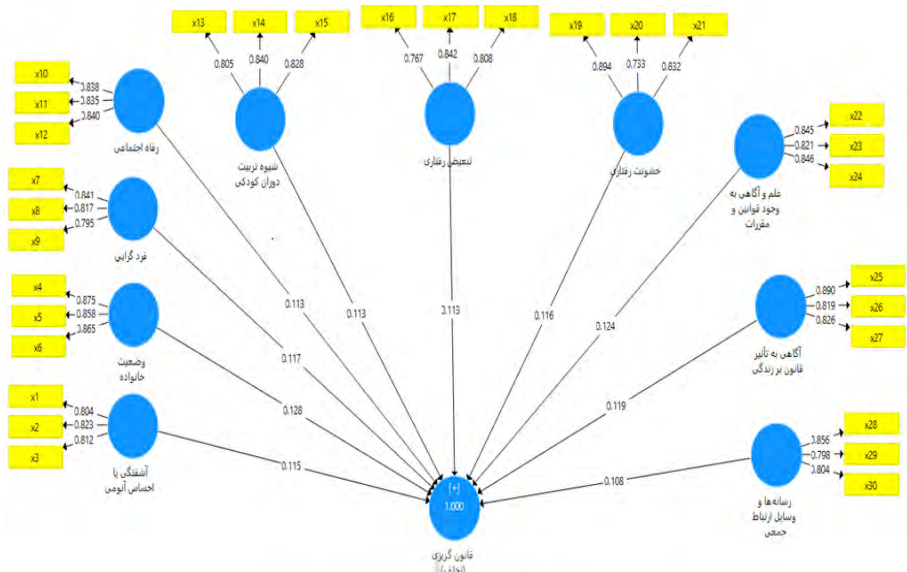
۱- بررسی ضرایب معناداری Z مربوط به هر یک از فرضیه‌ها: با استفاده از ضرایب معنی‌داری مسیرهای مدل نشان می‌دهند که آیا فرضیه‌های تحقیق، معنی‌دار هستند یا خیر. برای بررسی این ضرایب باید از فرمان BootStrapping استفاده

نمود. نتیجه اجرای این فرمان همان گونه که در شکل ذیل آمده است، نشان می دهد که ضریب معنی داری مسیر میان متغیرهای مستقل و وابسته از مقدار ۱/۹۶ بیشتر است یا خیر که این مطلب حاکی از معنی دار بودن یا نبودن متغیر مستقل و وابسته در سطح اطمینان ۹۵٪ داشته و باعث تأیید یا رد فرضیه مورد نظر می شود که متغیر مستقل X بر وابسته Y تأثیر معنی داری دارد.

شکل ۳- ضرایب معناداری Z

۲- بررسی ضرایب استاندارد شده بار عاملی مربوط به مسیرهای هر یک از فرضیه‌ها: با استفاده از ضرایب معنی داری مسیر میان دو متغیر پنهان که تأثیر متغیر مستقل X بر وابسته Y مثبت و معنی دار است اما این که چه مقدار از تغییرات متغیر وابسته را متغیر مستقل تبیین می کند، با استفاده از ضرایب استاندارد شده بار عاملی نتیجه می شود. این مرحله با استفاده از دستور PLS Algorithm انجام می شود.

شکل ۴- ضرایب استاندارد شده بار عاملی

در این مرحله با استفاده از خروجی دو دستور بالا به بررسی سوال‌ها تحقیق می‌پردازیم.

۱- فرضیه اول: آشنایی یا احساس انومی بر قانون‌گریزی (تخلف) تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد.

جدول شماره ۱- مقادیر ضریب مسیر و T-Value آشنایی یا احساس انومی بر قانون‌گریزی (تخلف)

نتیجه	T- Value	ضرایب مسیر	عامل وابسته	عامل مستقل
تأیید	۲۰/۱۵۳	۰/۱۱۵	قانون‌گریزی (تخلف)	آشنایی یا احساس انومی

با توجه به جدول فوق مشخص است که آشنایی یا احساس انومی با ضریب مسیر ۰/۱۱۵ و مقدار t برابر ۲۰/۱۵۳ بر قانون‌گریزی (تخلف) تأثیر مثبت و معنی‌دار دارد. این یافته در سطح اطمینان ۹۵٪ معنی‌دار است. طبق این یافته، آشنایی یا احساس انومی به قانون‌گریزی (تخلف) می‌انجامد.

۲- فرضیه دوم: آگاهی به تأثیر قانون بر زندگی بر قانون‌گریزی (تخلف) تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد.

جدول شماره ۲ - مقادیر ضریب مسیر و T-Value آگاهی به تأثیر قانون بر زندگی بر قانون‌گریزی (تخلف)

نتیجه	T- Value	ضرایب مسیر	عامل وابسته	عامل مستقل
تأیید	۱۷/۶۴۸	۰/۱۱۹	قانون‌گریزی (تخلف)	آگاهی به تأثیر قانون بر زندگی

جدول فوق نشان می‌دهد که ضریب معنی‌داری مسیر میان آگاهی به تأثیر قانون بر زندگی و قانون‌گریزی (تخلف) از ۱/۹۶ بیشتر است (۱۷/۶۴۸). همچنین ضریب استاندارد شده مسیر میان این دو متغیر بیانگر این است که آگاهی به تأثیر قانون بر زندگی به میزان ۰/۱۱۹ از تغییرات متغیر قانون‌گریزی (تخلف) را تبیین می‌کند. به عبارت دیگر آگاهی به تأثیر قانون بر زندگی بر قانون‌گریزی (تخلف) تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد.

۳- فرضیه سوم: تبعیض رفتاری بر قانون‌گریزی (تخلف) تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد.

جدول شماره ۳ - مقادیر ضریب مسیر و T-Value تبعیض رفتاری بر قانون‌گریزی (تخلف)

نتیجه	T- Value	ضرایب مسیر	عامل وابسته	عامل مستقل
تأیید	۲۵/۷۵۰	۰/۱۱۳	قانون‌گریزی (تخلف)	تبعیض رفتاری

با توجه به جدول فوق مشخص است که تبعیض رفتاری با ضریب مسیر ۰/۱۱۳ و مقدار t برابر ۲۵/۷۵۰ بر قانون‌گریزی (تخلف) تأثیر مثبت و معنی‌دار دارد. این یافته در سطح اطمینان ۹۵٪ معنی‌دار است. طبق این یافته، تبعیض رفتاری به قانون‌گریزی (تخلف) می‌انجامد.

۴- سوال چهارم: خشونت رفتاری بر قانون‌گریزی (تخلف) تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد.

جدول شماره ۴ - مقادیر ضریب مسیر و T-Value خشونت رفتاری بر قانون‌گریزی (تخلف)

نتیجه	T- Value	ضرایب مسیر	عامل وابسته	عامل مستقل
تأیید	۱۹/۳۹۸	۰/۱۱۶	قانون‌گریزی (تخلف)	خشونت رفتاری

با توجه به جدول فوق مشخص است که تبعیض رفتاری با ضریب مسیر ۰/۱۱۶ و مقدار t برابر ۱۹/۳۹۸ بر قانون‌گریزی (تخلف) تأثیر مثبت و معنی‌دار دارد. این یافته در

سطح اطمینان ۹۵٪ معنی‌دار است. طبق این یافته، خشونت رفتاری به قانون‌گریزی (تخلف) می‌انجامد.

۵- فرضیه پنجم: رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی بر قانون‌گریزی (تخلف) تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد.

جدول شماره ۵- مقادیر ضریب مسیر و T-Value رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی بر قانون‌گریزی (تخلف)

نتیجه	T- Value	ضرایب مسیر	عامل وابسته	عامل مستقل
تأیید	۱۴/۹۷۲	۰/۱۰۸	قانون‌گریزی (تخلف)	رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی

با توجه به جدول فوق مشخص است که رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی با ضریب مسیر ۰/۱۰۸ و مقدار t برابر ۱۴/۹۷۲ بر قانون‌گریزی (تخلف) تأثیر مثبت و معنی‌دار دارد. این یافته در سطح اطمینان ۹۵٪ معنی‌دار است. طبق این یافته، رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی به قانون‌گریزی (تخلف) می‌انجامد.

۶- فرضیه ششم: رفاه اجتماعی بر قانون‌گریزی (تخلف) تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد.

جدول شماره ۶- مقادیر ضریب مسیر و T-Value رفاه اجتماعی بر قانون‌گریزی (تخلف)

نتیجه	T- Value	ضرایب مسیر	عامل وابسته	عامل مستقل
تأیید	۱۶/۷۵۸	۰/۱۱۳	قانون‌گریزی (تخلف)	رفاه اجتماعی

جدول فوق نشان می‌دهد که ضریب معنی‌داری مسیر میان متغیر رفاه اجتماعی و قانون‌گریزی (تخلف) از ۱/۹۶ بیشتر است (۱۶/۷۵۸). همچنین ضریب استاندارد شده مسیر میان این دو متغیر بیانگر این است که رفاه اجتماعی به میزان ۰/۱۱۳ از تغییرات متغیر قانون‌گریزی (تخلف) را تبیین می‌کند. به عبارت دیگر رفاه اجتماعی بر قانون‌گریزی (تخلف) تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد.

۷- فرضیه هفتم: شیوه تربیت دوران کودکی بر قانون‌گریزی (تخلف) تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد.

جدول شماره ۷: مقادیر ضریب مسیر و T-Value رفاه اجتماعی بر قانون‌گریزی (تخلف)

نتیجه	T- Value	ضرایب مسیر	عامل وابسته	عامل مستقل
تأیید	۲۲/۳۳۵	۰/۱۱۳	قانون‌گریزی (تخلف)	شیوه تربیت دوران کودکی

جدول فوق نشان می‌دهد که ضریب معنی‌داری مسیر میان متغیر شیوه تربیت دوران کودکی و قانون‌گریزی (تخلف) از ۱/۹۶ بیشتر است (۲۲/۳۳۵). همچنین ضریب استاندارد شده مسیر میان این دو متغیر بیانگر این است که شیوه تربیت دوران کودکی به میزان ۰/۱۱۳ از تغییرات متغیر قانون‌گریزی (تخلف) را تبیین می‌کند. به عبارت دیگر شیوه تربیت دوران کودکی بر قانون‌گریزی (تخلف) تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد.

۸- فرضیه هشتم: علم و آگاهی به وجود قوانین و مقررات بر قانون‌گریزی (تخلف) تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد.

جدول شماره ۸- مقادیر ضریب مسیر و T-Value رفاه اجتماعی بر قانون‌گریزی (تخلف)

نتیجه	T- Value	ضرایب مسیر	عامل وابسته	عامل مستقل
تأیید	۱۸/۴۳۲	۰/۱۲۴	قانون‌گریزی (تخلف)	علم و آگاهی به وجود قوانین و مقررات

جدول فوق نشان می‌دهد که ضریب معنی‌داری مسیر میان متغیر علم و آگاهی به وجود قوانین و مقررات و قانون‌گریزی (تخلف) از ۱/۹۶ بیشتر است (۱۸/۴۳۲). همچنین ضریب استاندارد شده مسیر میان این دو متغیر بیانگر این است که علم و آگاهی به وجود قوانین و مقررات به میزان ۰/۱۲۴ از تغییرات متغیر قانون‌گریزی (تخلف) را تبیین می‌کند. به عبارت دیگر علم و آگاهی به وجود قوانین و مقررات بر قانون‌گریزی (تخلف) تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد.

۹- فرضیه نهم: فردگرایی بر قانون‌گریزی (تخلف) تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد.

جدول شماره ۹ - مقادیر ضریب مسیر و T-Value رفاه اجتماعی بر قانون‌گریزی (تخلف)

نتیجه	T- Value	ضرایب مسیر	عامل وابسته	عامل مستقل
تأیید	۲۳/۳۴۱	۰/۱۱۷	قانون‌گریزی (تخلف)	فردگرایی

جدول فوق نشان می‌دهد که ضریب معنی‌داری مسیر میان متغیر فردگرایی و قانون‌گریزی (تخلف) از ۱/۹۶ بیشتر است (۲۳/۳۴۱). همچنین ضریب استاندارد شده مسیر میان این دو متغیر بیانگر این است که فردگرایی به میزان ۰/۱۱۷ از تغییرات متغیر قانون‌گریزی (تخلف) را تبیین می‌کند. به عبارت دیگر فردگرایی بر قانون‌گریزی (تخلف) تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد.

۱۰- فرضیه دهم: وضعیت خانواده بر قانون‌گزینی (تخلف) تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد.

جدول شماره ۱۰ - مقادیر ضریب مسیر و T-Value رفاه اجتماعی بر قانون‌گزینی (تخلف)

نتیجه	T- Value	ضرایب مسیر	عامل وابسته	عامل مستقل
تأیید	۲۰/۴۳۱	۰/۱۲۸	قانون‌گزینی (تخلف)	وضعیت خانواده

جدول فوق نشان می‌دهد که ضریب معنی‌داری مسیر میان متغیر وضعیت خانواده و قانون‌گزینی (تخلف) از ۱/۹۶ بیشتر است (۲۰/۴۳۱). همچنین ضریب استاندارد شده مسیر میان این دو متغیر بیانگر این است که وضعیت خانواده به میزان ۰/۱۲۸ از تغییرات متغیر قانون‌گزینی (تخلف) را تبیین می‌کند. به عبارت دیگر وضعیت خانواده بر قانون‌گزینی (تخلف) تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد.

بر اساس یافته‌های میانگین نمره‌ی به‌دست‌آمده برای هر سوال و رتبه‌بندی آن از طریق روش Smart PLS به ترتیب سوال دهم، سوال هشتم، سوال دوم، سوال نهم، سوال چهارم، سوال اول، سوال سوم، سوال ششم و سوال هفتم در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند.

بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس نتایج حاصل از تحقیق آشفتگی یا احساس آنومی از عوامل اصلی قانون‌گزینی به شمار می‌رود. همچنین یافته‌های تحقیق حاکی از این است میان آگاهی به تأثیر قانون بر زندگی و قانون‌گزینی رابطه معناداری وجود دارد به نحوی که هرچه افراد از آگاهی بیشتری برخوردار باشند ویژگی‌های قانون‌گزینی در آنها کمتر مشاهده می‌شود. در این بخش نتایج حاصل از تحقیق با نتایج آقای محسنی (۱۳۹۱) هم‌خوانی دارد. تبعیض رفتاری نیز از عواملی است که تأثیر آن بر قانون‌گزینی با سطح اطمینان بالا تأیید گردید. رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی نیز نقش قابل توجهی در قانون‌گزینی یا قانونمندی افراد جامعه ایفا می‌کنند. ارتباط متغیر رفاه اجتماعی و قانون‌گزینی با سطح

معناداری بالا تأیید گردید؛ به نحوی که هرچه افراد جامعه از رفاه اجتماعی بالاتری برخوردار باشند میزان قانون‌گریزی در آنها کمتر مشاهده می‌شود. از دیگر نتایج تحقیق می‌توان به رابطه میان متغیر شیوه تربیت دوران کودکی و قانون‌گریزی اشاره کرد؛ به این معنا که شیوه تربیت دوران کودکی بر قانون‌گریزی تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد. متغیر علم و آگاهی به وجود قوانین و مقررات از عوامل دیگری است که تأثیر آن بر قانون‌گریزی با سطح معناداری بالایی به اثبات رسید. در این قسمت نتایج حاصله با نتایج تحقیق واحدی و همکاران (۱۳۸۸) و هاروی (۲۰۰۷) هم راستا می‌باشد. متغیر فردگرایی از متغیرهای تأثیرگذار بر رعایت قانون توسط افراد شناخته شد. همچنین وضعیت خانواده و قانون‌گریزی از عوامل مورد بررسی در این تحقیق بود که تأثیر آن بر قانونمندی موتورسواران با سطح اطمینان بالایی مورد تأیید قرار گرفت. بر اساس یافته‌های میانگین نمره‌ی به‌دست‌آمده برای هر سوال و رتبه‌بندی آن از طریق روش Smart PLS به ترتیب سوال وضعیت خانواده، علم و آگاهی به وجود قوانین و مقررات، آگاهی به تأثیر قانون بر زندگی، فردگرایی، خشونت رفتاری، آشفستگی، تبعیض رفتاری، رفاه اجتماعی، رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی و شیوه تربیت دوران کودکی بر اساس نتایج حاصله حائز رتبه‌های اول تا دهم گردیدند.

پیشنهادها

- برای مقابله با قانون‌گریزی، اقداماتی از قبیل: رعایت قوانین از سوی مسئولین جامعه و آموزش رعایت حقوق شهروندی صورت پذیرد؛
- آموزش جامعه‌پذیری مناسب و صحیح افراد، آموزش چگونگی حل اختلافات درونی به خانواده‌ها انجام شود؛
- تقویت ویژگی‌های تربیتی، شخصیتی و پیوندهای اجتماعی در بین افراد جامعه ایجاد شود؛
- به والدین در خصوص تربیت صحیح، مناسب فرزندان و چگونگی محبت و حمایت آموزش داده شود؛

- ایجاد شرایط استفاده همه افراد از امکانات، تسهیلات و ... در جامعه و برآورده شدن نیازهای اساسی و اولیه توسط دولت صورت پذیرد؛
- از سازوکارهای روان‌شناختی هنگام برخورد با رفتارهای نادرست بهره‌گیری شود؛
- آموزش ساده و صحیح قوانین و همچنین اطلاع‌رسانی از مجازات‌های اعمالی بر مجرمان داده شود؛
- انیمیشن‌های آموزش قوانین ساخت و نمایش داده شود و از ورود مطبوعات زرد (مبتذل، عامه پسند و جنجالی) به عرصه رسانه‌های کشور جلوگیری شود.

تقدیر و تشکر

در پایان برخورد لازم می‌دانیم از پلیس راهور ناجا و ستاد ترخیص خودرو که در انجام این پژوهش ما را یاری نموده‌اند تقدیر و تشکر ویژه نماییم.

- پلیس راهور فاتب ناجا (۱۳۹۵). اداره شماره گذاری. بخش آمار.
- دانایی فرد، حسن و آذر، عادل (۱۳۸۹). قانون گریزی در ایران. فصلنامه دانش انتظامی، سال یازدهم.
- رایبگتن، ارل و مارتین، واینبرگ (۱۳۸۲). رویکردهای نظری هفتگانه در بررسی مسائل اجتماعی. ترجمه رحمت‌اله صدیق سروستانی، انتشارات دانشگاه تهران.
- رضایی، محمد (۱۳۸۴). میزان، نوع و عوامل مؤثر بر قانون گریزی. مجله جامعه‌شناسی ایران، شماره ۳.
- عبدالرحمانی، رضا (۱۳۸۸). مقدمه‌ای بر درک فرهنگ ترافیک. انتشارات دانشگاه علوم انتظامی امین.
- عزیزی، سلام و پرتوی، لطیف (۱۳۹۴). تحلیل جامعه‌شناختی عوامل مرتبط با میزان قانون گریزی شهروندان شهر مریوان در سال ۹۴-۱۳۹۳. مطالعات جامعه‌شناسی سال هشتم، شماره ۲۹، زمستان، صص ۱۳۳-۱۱۳.
- عزیزی، حمیدرضا (۱۳۸۸). بررسی علل اجتماعی و جامعه‌شناختی قانون گریزی رانندگان متخلف. فصلنامه علمی ترویجی، سال پنجم، شماره ۵.
- علی بابایی، یحیی و فیروز جانیان، علی اصغر (۱۳۸۸). تحلیل جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر قانون گریزی. فصل نامه دانش انتظامی، سال ۱۱، شماره ۳.
- قانون مجازات اسلامی، ۱۳۹۲.
- کاتوزیان، ناصر (۱۳۹۰). مقدمه علم حقوق. چاپ شانزدهم، شرکت سهامی انتشار.
- کشفی، سیدسعید؛ چهارمحالی، جهانیش و هاشمی، سیده فاطمه (۱۳۹۴). بررسی عوامل مؤثر بر قانون گریزی موتورسیکلت سواران تهران مورد مطالعه (پلیس بزرگراهها). پانزدهمین کنفرانس بین‌المللی مهندسی حمل‌ونقل و ترافیک، تهران: معاونت و سازمان حمل‌ونقل ترافیک.
- گزارش سازمان بهداشت جهانی (۲۰۱۳). ترجمه حمید سوری، دفتر تحقیقات کاربردی راهور ناجا.
- محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۹۱). تحلیل جامعه‌شناختی قانون گریزی و راهکارهای برای قانون‌گرایی و نظم عمومی، فصلنامه نظم و امنیت انتظامی، سال پنجم، شماره اول.
- محمدی نیکو، اکرم و علیمحمدی، غلامعلی (۱۳۹۲). بررسی عوامل مؤثر بر قانون گریزی در بین شهروندان شهر گرگان. فصل‌نامه دانش انتظامی گلستان، تابستان.
- مرکز کنترل و فرماندهی راهور تهران بزرگ، ۱۳۹۵.

- ملتفت، حسین و بیات، بهرام (۱۳۸۴). بررسی میزان رضایت‌مندی شهروندان تهرانی از اجرای قانون تشدید مجازات موتورسواران متخلف. فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، شماره سوم، سال سوم، پاییز، صص ۲۵ - ۲۲.
- ممتاز، فریده (۱۳۸۱). انحرافات اجتماعی. چاپ اول. تهران: شرکت سهامی انتشار.
- نجفی ابرنآبادی، علی حسین (۱۳۸۱). تقریرات جرم‌شناسی. دانشگاه شهید بهشتی تهران.
- واحدی، شهرام؛ بدری، رحیم و مصرآبادی، جواد (۱۳۸۸). بررسی عوامل مؤثر بر قانون‌گریزی شهروندان. فصلنامه پژوهشی انتظام اجتماعی، سال اول، شماره دوم، صص ۶۰-۳۸.
- Ferrer, R.(2009). Breaking the Law.When Other DoEuropeanEconomic.Review:54, P.p:163-180.
- Huberts, L. & et al.(2006). Rule-making, rule-breaking? Law breakingby government in the Netherlands and the united kingdom. Crime Law Socio Change.Vol.46, P.p:133-159.
- Lou Xin, Q.(2008). On Law-abiding and Religion. Journal ofGuangxiYouth Leaders College.

پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی